

Bert Jacobs, Rijksplanologische Dienst

Op Zoek naar het perspectief

'Ten aanzien van het platteland wordt een actief vernieuwingsbeleid gevoerd waarin landbouw, natuurontwikkeling en toerisme in onderlinge samenhang en afstemming zich gezamenlijk ontwikkelen en moderniseren.' Deze tekst in het regeerakkoord van het nieuwe paarse kabinet klinkt hoopvol. Bert Jacobs van de Rijksplanologische Dienst (RPD) is direct bij het plattelandsbeleid betrokken. 'Mijn minister, mevrouw De Boer, heeft inderdaad uitgesproken dat ze een actiever beleid voor de plattelandsvernieuwing en het Noorden wil, maar het is nog onduidelijk hoe we dat gaan aanpakken.'

Kees Siderius

foto: Fred Hess

Bert Jacobs ▲

De Rijksplanologische Dienst is onderdeel van het ministerie van VROM. Jacobs is er hoofd van de afdeling gebiedsgerichte plannen en beeldvorming. Jacobs' afdeling houdt zich bezig met de beleidsvorming voor concrete gebieden 'in het Noorden, in de Peel, maar ook bijvoorbeeld met het traject van een hoge snelheidstrein'.

DAG

'Onze bemoeienis met het Noorden is niet zo groot meer', vertelt Bert Jacobs. 'Veel projecten zijn inmiddels op rijksniveau afgesloten, zoals DAG - de ontwikkeling van het stedelijk-economische perspectief tussen Drachten-Assen-Groningen -, de proefprojecten Koersbepaling en de voorbeeldplannen. Verder lopen er nog natuurontwikkelingsprojecten en leefbaarheidsprojecten.' De RPD heeft onlangs de aanpak voor Noord-Nederland geëvalueerd. Jacobs: 'In het Noorden vinden allerlei versnipperde activiteiten plaats. We ontdekten, dat er eigenlijk te weinig samenhang is. Op dit moment ontbreekt een duidelijk perspectief.'

Vroeger is dat wel geprobeerd in de Structuurschets voor het Noorden des Lands. Zoiets zou je weer kunnen doen, maar de grote vraag is dan of wij dat moeten trekken, of de drie noordelijke provincie.' Volgens Jacobs heerst er binnen de RPD zelfs twijfel óf er wel voldoende perspectief is voor Noord-Nederland voor eenzelfde stedelijk-economische ontwikkeling als in de Randstad of Centraal Nederland (zoals zee-, luchthaven- of achterlandgebonden bedrijvigheid).

'Veel provinciemensen zitten te azen op een versterking van een dergelijke stedelijk-economische structuur in het Noorden. Terwijl dat volgens ons niet reëel is; deze bedrijvigheid richt zich nu eenmaal op centraal Nederland. Ook wordt er nu weer over het spreidingsbeleid gepraat, onder andere door de Groninger gedeputeerde Beukema. Onze ervaringen daarmee zijn niet positief: het genereert niet of onvoldoende het gewenste effect.'

Ook over het verplaatsen van woningbouw van de Randstad naar andere delen van het land moeten volgens Jacobs geen al te grote verwachtingen hebben. 'Bij woningbouw willen we de integratie van milieubeleid en ruimtelijk beleid versterken en de mobiliteit terugdringen. Anders gezegd: de werkgelegenheid zit in de Randstad, dus bouwen we ook de woningen in de Randstad. Bouwen in het Noorden is gevaarlijk, want je hebt geen zekerheid dat de werkgelegenheid zich ook daarheen verplaatst, en voor je het weet roep je een enorme vervoersstroom op.'

Winkels en postkantoren

Er is in de afgelopen jaren veel gedaan om de leefbaarheid van het platteland op peil te houden. In veel kleine dorpen is bijvoorbeeld geprobeerd winkels en postkantoren open te houden. En bepaalde kernen mochten groeien om een draagvlak te maken voor voorzieningen.

Jacobs: 'Het blijkt nu dat dit onvoldoende gewerkt heeft. Bevolkingsgroei is geen garantie voor het behoud van voorzieningen. Er zijn bepaalde voorzieningen die - om rendabel te zijn - mee moeten gaan in de schaalvergroting. Dat kan betekenen, dat in een dorp waarvan de bevolking wel enigszins toeneemt, de kruidenier toch verdwijnt of verhuist naar het naburige grotere dorp. Je moet in een plaats als Roodeschool niet een paar woningen bouwen met het idee dat je daarmee de economie kunt redden.'

Volgens Jacobs hebben ondersteuningsmaatregelen niet structureel geholpen en gaan die processen gewoon door: 'De dreiging is groot, dat je steeds meer van dergelijke speciale regelingen zou moeten maken, die veel geld kosten zonder dat er perspectief is. Wij hebben toen gezegd, je moet werken aan een duurzaam perspectief en onderkennen dat er een flinke schaalvergroting gaat plaatsvinden. En dan proberen binnen die schaalvergroting een duurzame structuur van voorzieningen op te bouwen. Het verdwijnen van de kruidenier vinden veel mensen niet zo erg, want ze gaan toch al met de auto naar de supermarkt in het naburige dorp, waar de melk twee kwartjes goedkoper is, bij wijze van spreken. Maar het wordt natuurlijk wel kritisch bij bijvoorbeeld het basisonderwijs; daarbij speelt ook de verzuiling een rol. Ik vind dat jammer, want de verzuiling is een belemmering voor een heleboel structurele oplossingen in de onderwijsvoorzieningen.'

Ergens tussenin

De RPD stelde al jaren geleden vast, dat het spreidingsbeleid niet gewerkt heeft. Voor Groningen heeft de komst van de PTT wel een licht uitstralingseffect gehad, maar niet die grote impuls die ervan verwacht werd. 'Vervolgens hebben we gekeken naar de infrastructuur: het Noorden ligt toch ergens tussenin, tussen Noord-Duitsland, de Scandinavische landen en sinds kort het

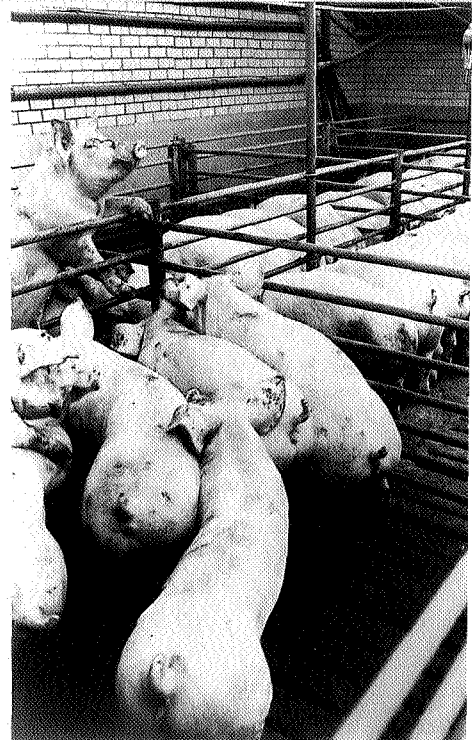
Oostblok, en de Randstad. Maar een hogesnelheidstrein is hier volgens ons niet rendabel.'

Op basis van RPD-analyses zit volgens Jacobs het perspectief voor het Noorden toch in de landbouw en als nieuw aspect in de sectoren toerisme/recreatie en natuur- en landschapsontwikkeling, en combinaties hiervan. Binnen de landbouw is en blijft de akkerbouw structureel zwak, maar heeft de melkveehouderij wel toekomst. De Randstad is te vol en Brabant heeft veel te veel dieren, dus kan de melkveehouderij daar afnemen ten gunste van het Noorden.

Jacobs: 'Eenzelfde gedachte hadden we bij de bollenteelt en de glastuinbouw. Als RPD wilden we deze sector graag stimuleren om vanuit de Randstad naar het Noorden te trekken. Maar de sector wilde dat niet, die vond dat de glastuinbouw dicht bij Schiphol en Rotterdam moest blijven zitten. Na lang onderhandelen is afgesproken dat we dit bij Emmen in ontwikkeling kunnen brengen, maar de sector mocht niet gedwongen worden.'

De RPD-wens is inmiddels ook onderschreven door een LEI-rapport, waarin geconstateerd wordt dat de sector er verstandig aan zou doen eens naar locaties buiten de Randstad te zoeken, omdat de belemmeringen daar in de toekomst wel eens te groot zouden kunnen worden.

Er gingen ook geluiden op om de intensieve veehouderij naar het Noorden te verplaatsen, maar de RPD voelt daar niet zoveel voor. Trouwens ook in Noord-Nederland is niet iedereen daar verrukt van ('Geen katholieke stront op Groninger grond'). 'Het is geen goed idee omdat de sector allerm minst schoon is', aldus Jacobs. 'De milieuproblemen zijn erg groot en wij willen voorkomen, dat er bijvoorbeeld varkenshouders naar het Noorden zouden 'vluchten' met teveel varkens en dat we zodoende een toekomstige

▲ 'Liever geen intensieve veehouderij naar het Noorden verplaatsen'

saneringssituatie zouden creëren. De verhuizing van dergelijke bedrijven moet daarom kritisch bekeken worden.'

Snelweg voor loopkevers

Overal in Noord-Nederland worden plannen ontwikkeld en uitgevoerd die de zwakke plattelandsstructuur moeten versterken. Natuur en toerisme/recreatie spelen daarin vaak de hoofdrol. Nieuwe fietspaden, bungalowparken en uitgebreide natuurgebieden moeten voor inkomen en werkgelegenheid zorgen. Jacobs vindt die aanpak vaak wel wat eenzijdig.

'We zijn bijvoorbeeld niet zo gelukkig met de planologische benadering van de Ecologische Hoofdstructuur. Het komt eigenlijk - even kort door de bocht - neer op

het volgende: we maken een soort snelweg voor loopkevers, die in handen is van de natuurbescherming; die enkele boer kopen we uit, we zetten er een hek omheen en ontwikkelen het, en iedereen blijft er verder van af.

Een heleboel natuur is eigenlijk half-cultuurlijk en die moet je ook zo behandelen. Typische voorbeelden zijn: houtwallen-landschappen, kleinschalige landschappen en weidevogel-gebieden. Bepaalde typen natuur hebben gewoon behoefte aan een bepaald cultuurgebruik, dus je kunt niet maar overal de boeren eraf sturen en hekjes eromheen zetten.'

'Als planologen vinden wij ook, dat je naast ecologische doelen (natuur en milieu) rekening moet houden met sociaal-economische en culturele doelen. Het heeft geen zin door grootschalige natuurontwikkeling allerlei mensen brodeloos te maken. Dus zul je moeten proberen het een met het ander te combineren zodat je een win-win-situatie creëert. Onze gedachte was toen: probeer te redeneren vanuit de eigen kwaliteiten van de streek. Dan kom je op punten als landbouw, maar ook rust, ruimte, relatief schoon, veel natuur en water, enzovoort. Kun je dat niet beter benutten? Vervolgens hebben we daarom in Noord-Nederland veel Blauwe Koers-beleid neergezet, met -wisselende - combinaties van landbouw, recreatie en natuur. Bijvoorbeeld een boer die niet voldoende meer kan verdienen in de landbouw, kan proberen in de recreatie of het natuur-beheer iets bij te verdienen. Kortom, de verbrede plattelandsontwikkeling.'

Integratie

'Over dit perspectief is iedereen het wel over eens, maar de hamvraag is: hoe doe je dat dan? Vanuit het Noorden wordt nu gezegd: we willen wel, wanneer jullie de instrumenten maar leveren. Terwijl wij

denken: dat moeten jullie zelf maar verzinnen. Noord-Nederland moet zijn eigen kwaliteiten ontdekken en beter benutten, en eventueel kunnen we praten over een stimulerings-instrumentarium.' Jacobs waarschuwt voor een te groot optimisme: 'besef wel, dat zoiets niet morgen gerealiseerd is, daar gaan jaren overheen.

Het dilemma is nu: dit is wel het perspectief, maar op korte termijn stelt het zo weinig voor.'

Verheugend vindt Jacobs wel, dat de landbouw nu zelf inziet dat er iets moet veranderen. 'Wij roepen bij de RPD al jaren dat je natuur en landbouw meer zou moeten integreren. Nu zien ze opeens dat door de EHS allerlei gebieden opgekocht worden. Bij Eastermar in Friesland is een groep boeren die probeert deze ontwikkeling zelf in de hand te nemen. Ook elders zijn er boeren die dat wel willen. Dat proces komt wel op gang maar het gaat langzaam. Als rijk zou je dat wel wat meer kunnen stimuleren.

Waar ik wel bang voor ben is de incubatietijd, de tijd die nodig is om ervoor te zorgen dat dat echt een economisch perspectief is geworden.'

'Een ander voorbeeld is een groep boeren die weer zelf willen gaan kazen op de boerderij. Dat kunnen ze heel goed, maar van de distributie hebben ze geen kaas gegeten. Daar moeten ze bij gesteund worden. Ook hier moet de overheid tijdelijk steun verlenen, vind ik.'

Paardrijden

Jacobs pleit voor fundamentele veranderingen in de landbouw. 'Nederland moet af van de bulkproductie. We zijn er wel goed in; maar het is ruimtevretend met een laagwaardige technologie, dus er wordt weinig winst op gemaakt. Voor de toekomst moet je je richten op kwaliteitsproductie, zoals zaai- en pootgoed en veredelingsproducten. Je moet hier geen varkens mesten, maar -als je iets met varkens wilt blijven doen - moet je je richten op fokken en veredeling.' 'Boeren in het Noorden zouden heel snel de recreatiesector binnen kunnen halen. Er zijn

veel kleinschalige landschappen, bossen, water, er is ruimte om te fietsen en paard te rijden. Dat alles tezamen moet een kwalitatief sterk punt van Noord-Nederland worden.

Let op: er moet wel differentiatie mogelijk zijn. De ene boer blijft alleen maar boer, bijvoorbeeld in de melkveehouderij, die heeft voldoende perspectief, maar een andere boer zoekt er iets bij, wil geen recreanten over de vloer en wordt dan gedeeltelijk land-schapsbeheerder, bijvoorbeeld om weidevogelgebieden in stand te houden.'

'Er zijn enthousiaste mensen nodig om die boeren over de streep te trekken. Je moet een boer overtuigen en laten zien dat het ook anders kan als je maar wil. Voorbeelden stimuleren en desnoods financieel ondersteunen.'

'Opvallend is wel, dat de combinatie landbouw-recreatie in Zuid-Limburg, op Walcheren en de Waddeneilanden al jarenlang de gewoonste zaak van de wereld is. Die boeren hebben dat gat in de markt allang ontdekt.'

Rust en ruimte

Noord-Nederland heeft rust en ruimte te bieden. Wie daar wil wonen moet voor zijn werk niet op de Randstad aangewezen zijn. Jacobs: 'Het Plan Beukema (project De Blauwe Stad in het Oldambt, KS) zien we daarom wel zitten, want dat richt zich op die categorie. En het is een economische impuls op een plaats waar dat hard nodig is. We zijn zeer benieuwd naar dit experiment. Maar het is geen tovermiddel en zoiets kun je natuurlijk niet overal doen; in het Noorden kan dit maar op een paar plaatsen.'

En ook hier geldt dat de betrokkenen de plannen zelf zullen moeten trekken. 'Wij willen met faciliteiten en eventueel geld helpen', stelt Jacobs, 'maar de mensen in het Noorden zullen het zelf moeten doen.' ■